

Саша Радошевић, професор српског језика и књижевности
Сенка Јанков, професор социологије
Предраг Павлов, професор историје

ОДГОВОРНОСТ – ИНДИВИДУАЛНА И ДРУШТВЕНА

Радионица је намењена професорима грађанског васпитања, историје, социологије, филозофије, психологије и устава и права грађана који ће је реализовати са својим ученицима средњошколцима.

Циљ радионице – Циљ радионице је да учесници, на примеру позиције и судбине Јевреја у Другом светском рату:

- Постану свесни да лична и друштвена неодговорност производе и јачају маргинализацију и дискриминацију појединаца и група,
- Развију емпатију и солидарност према маргинализованим групама у друштву,
- Разумеју међузависност и повезаност стереотипа, предрасуда и насиља које производи дискриминација.

Исходи радионице

1. Учесници су разумели и усвојили појам Холокауста и сагледали значај учења о таквој јединственој појави да се ништа слично не би поновило.
2. Учесници су разјаснили и осветили појмове одговорности и неодговорности, дискриминације, предрасуда, стереотипа.
3. Сагледали су природу и порекло неодговорности.
4. Уочили су везе између друштвене и личне неодговорности и начин јачања стереотипа, предрасуда и дискриминације у друштву.
5. Схватили су и разумели позицију посматрача и процес његове дехуманизације изазван владајућим стереотипима и предрасудама.

Материјал за радионицу

- стикери
- фломастери
- папир А4 формат
- flip-chart
- селотејп, маказе
- чоколадице
- филм
- прилози

Трајање радионице – 120 минута

Опис активности

Водитељ подели стикере и фломастере и замоли учеснике да на њима, неким својим симболом прикажу да ли себе сматрају одговорним особама и да дају своју кратку дефиницију одговорности. Други водитељ за то време, припрема два паноа – један за одговорне а други за неодговорне, и позива учеснике да своје стикере ставе на одговарајући пано.

Водитељи позивају учеснике да прочитају шта су други написали а затим им поставља питање зашто је пано неодговорности празан. Из одговора учесника, водитељи изводе тезу да велика већина људи себе, по правилу, сматра одговорним и да под одговорношћу подразумевају различите ствари и затим им понуди једну од могућих дефиниција одговорности. (види прилог).

У следећој активности, водитељи постављају питање учесницима да ли су некада били неодговорни и како су се након тога осећали. Водитељи усмеравају одговоре ка осећању изневерености темељних вредносних и моралних друштвених норми (дехуманизација, недостатак савести и личног губитка).

На крају другог корака, водитељи, заједно са учесницима, истичу осећање личног губитка као крајњи исход неодговорног понашања.

Водитељи, у следећој активности, траже од учесника да, на основу своје личне приче из претходног корака, изведу кључан фактор који је условио њихово неодговорно понашање, који ће записати на стикеру. Други водитељ је припремио пано, на коме су исписане групе фактора (економски, традиционални, васпитни, културни, психолошки, идеолошки, медијски) и позива учеснике да своје одговоре ставе на одговарајуће место. Након кратке дискусије, где се резимира сложеност фактора који утичу на понашање појединца, водитељи поделе дефиницију неодговорности учесницима (види прилог).

Водитељи пуштају учесницима инсерт из филма „Хитлер, последњи дани” (UNTERGANG), од 24 мин. и 26 сек. до 25 мин. и 24 сек. – као илустрацију врхунске неодговорности, презира и недостатка емпатије Вође, како према другима тако и према сопственом народу. Након тога, водитељи питају учеснике шта је на њих оставило најјачи утисак.

У овом кораку водитељи деле учеснике на три групе (свима се поделе чоколадице у три боје омота и на основу тога се формирају три групе) које треба да самосталним радом са добијеним материјалом (види прилог) дефинишу појмове стереотипа, предрасуда и дискриминације.

Први корак

Други корак

Трећи корак

Четврти корак

Пети корак

група А – стереотипи – добијају слике грађанског и верског живота Јевреја 1) ко је сликао, зашто 2) део су заједнице али су и посебни 3) шта, у ствари, видимо на сликама – **I слика** из Јад Вашема, питања – шта видите на слици? Ко су људи на слици? Чиме се баве, како су обучени, расположени? Да ли увиђате неке специфичности на слици – **II слика**, други део слике, иста питања и шта још можете да кажете о људима на слици на основу онога што видите?

група Б – предрасуде – добијају плакате и карикатуре – иста потпитања – **I плакат** Јеврејин држи конце у рукама (да ли препознајете симболе употребљене на плакату? У каквом су односу ти симболи? Која је порука овог плаката? Како изгледа Јеврејин (изглед лица, мимика), **II плакат** Јеврејска посла (Какве су физичке карактеристике Јевреја? Зашто је Јевреј постављен на врх плаката? Како изгледају људи у дну плаката и ко су они?), **III плакат** Антимасонска изложба (Шта мери Јевреј? Које су његове физичке карактеристике?), Зашто је ово пропаганда уместо објективна информација? Какав се циљ желео постићи оваквом врстом пропаганде?

група В – дискриминација – добијају слике из Аушвиц албума – иста питања за све фотографије – Шта видите на слици? Зашто су снимане ове фотографије? Ко су људи на овим фотографијама? Како изгледају, како су обучени, шта раде људи на овим фотографијама? Шта се дешава на фотографијама? Ако су то Јевреји, по чему то знате? Како су они дискриминисани и зашто?

Након рада у групи, представник сваке групе представља свој фото материјал осталим групама и кроз објашњења онога што је на слици приказано долази се до дефиниције стереотипа, предрасуда и дискриминације. Водитељи тада поделе учесницима дефиниције ових појмова (види прилог).

Шести корак

Овај корак представља кључни део радионице. Водитељи, краћим скечом, без претходне најаве, доводе учеснике у позицију посматрача непријатне, насилне и дискриминативне ситуације. Након скеча, краћом дискусијом, размењују се утисци и осећања изазвана код учесника са циљем да се истакне лична одговорност и разлози нереаговања у сличним ситуацијама. (скеч у прилогу).

Седми корак

Овим кораком проширује се и боље упознаје позиција посматрача страдања јеврејског народа у II светском рату. Учесници добијају прилог са сведочењем Хилде Шерман која је транспортована са осталим Јеврејима из Дизелдорфа у Ригу и са упоредним сведочењем Пола Салитера који је био задужен за спровођење транспорта (види прилог). Водитељи замоле

два учесника да наизменично читају сведочење пред целом групом. Након читања, водитељи покрећу дискусију о различитим тумачењима исте ситуације. Могу се поставити следећа питања:

1. Које проблеме наводи Хилда Шерман?
2. Које проблеме наводи Пол Салитер?
3. Хилда Шерман истиче да су их тукли, а Пол Салитер то нигде у свом извештају не спомиње, зашто?
4. Зашто Салитер није осећао одговорност према Јеврејима које је транспортовао, али је осећао одговорност према обављању посла?
5. Да ли је Салитер саучесник у страдању Јевреја у овом транспорту или је само радио свој посао?

Након дискусије, водитељи поделе учесницима по један папир А4 формата и замоле их да на њему, кроз цртеж, симбол, поруку, најјачу реч прикажу свој утисак стечен након комплетне радионице. Када заврше, не коментаришући и са места, учесници истовремено покажу свој папир целој групи.

Дискриминација

Предрасуде

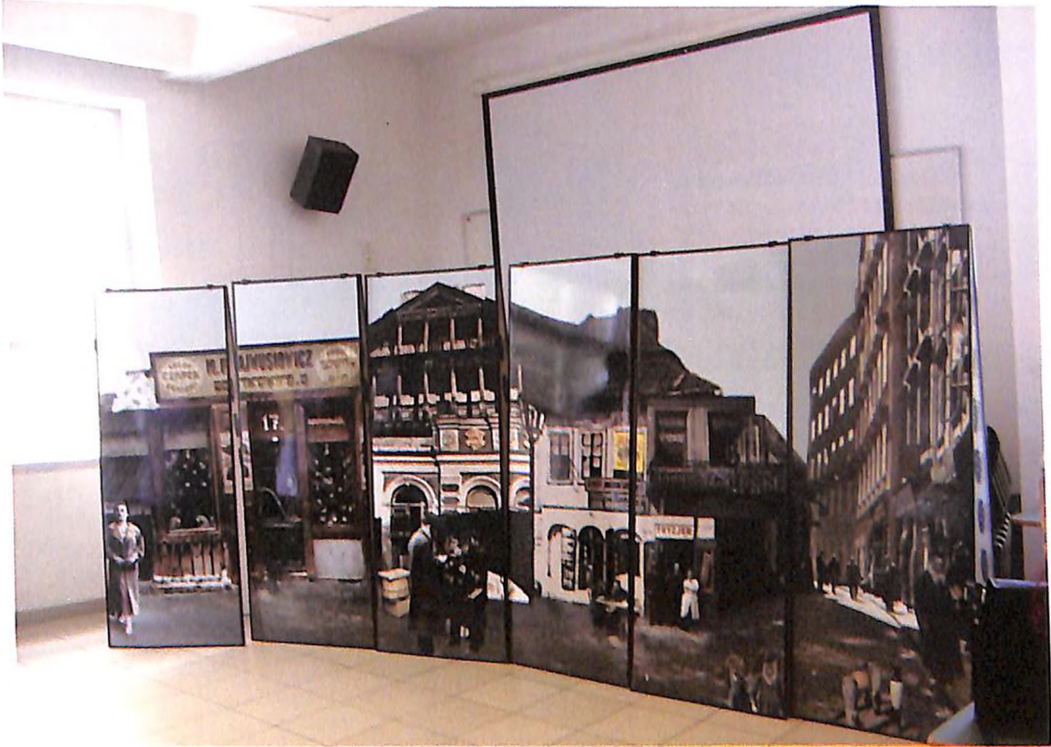
КО ЋЕ ПРЕТЕГНУТИ ?
НИКО! ЈЕР ЈЕВРЕЈИН ДРЖИ РАВНОТЕЖУ...
ПОСЕТИТЕ
АНТИМАСОНСКУ ИЗЛОЖБУ
ПА ЋЕТЕ СЕ УВЕРИТИ

ЈЕВРЕЈСКА ПОСЛА

Стереотипи

Међународна школа за изучавање холокауста,
Јад Вашем, Јерусалим

Транспорт/превоз Јевреја од Дизелдорфа до Риге 11 – 17. децембра 1941:

Одломак из "Како је било људски можда" – наставни програм о починицима злочинцима и пасивним посматрацима од Међународне школе за изучавање холокауста

Сви транспорти Јевреја су били праћени одредом чувара који су обично били регрутовани из полиције. При депортацијама из Немачке одред чувара је рутински укључивао једног официра и петнаест људи. Њихов задатак је почео са укрцавањем на воз и завршио када су предали транспорт особи која је била задужена на тој дестинацији.

Залитер је био један од тих официра. Био је задужен за пратњу транспорта од хиљаду и седам Јевреја, који су кренули из Дизелдорфа ка Риги 11. децембра 1941. Јевреји су били окупљени у дворишту клаонице у Дизелдорфу. Одатле су одведени на железничку станицу, где су се укрцали на воз који их је одвезао у Ригу. Залитер је написао детаљан извештај о целокупном путовању са препорукама за његове надређене. Осим овог документа, немамо других информација о њему.

Овај извештај је постављен уз сведочење Хилде Шерман, младе Јеврејке, која је депортована са мужем и његовом породицом у том истом транспорту...

Залитеров извјештај	Свједочење Хилде Шерман
I. Припремање транспорта	
<p>Транспорт Јевреја планиран за 11. децембар укључивао је 1007 Јевреја ... Транспорт се састојао од Јевреја оба пола, разних година – од беба до шездесетпетогодишњака ...</p> <p>На путу из дворишта клаонице (одређено мјесто сакупљања) до платформе, Јеврејин, мушкарац, је покушао да изврши самоубиство бацајући се пред трамвај, али био је захваћен блатобраном трамваја и само лакше повређен. Оправно се током путовања и схватио да није могао избећи да подијели судбину са онима који су били евакуисани. Старија Јеврејка је одштала са платформе непримећена од било кога – падала је киша и било је веома мрачно – ушла у суседну кућу, скинула одећу и села на тоалет.</p>	<p>...Према наредбама Гестапоа могли смо понијети до 50кг пртљага и лежај дуг 70цм и широк 30цм, са покривачима итд. Наравно, свако је покушао угурати своје најбоље ствари у кофер, јер нико није знао колико ће им то потрајати током овог такозваног „пресељења“. ...И тако смо се укрцали на воз 10. [децембра 1941]. Родитељима сам рекла збогом ...</p> <p>Мој муж се звао Курт Винтер. Депортована сам са његовом породицом. Стигли смо у Дизелдорф у зору. Морали смо се искрпати и одштати у двориште клаонице, где смо сви скупљени заједно. Сећам се да чак и у тим моментима старији људи нису више могли носити свој пртљак и једноставно су га бацали на улицу. Видела сам како су људи [из града]</p>

Међутим, чистачица ју је приметила и она је, такође, враћена у транспорт.

посматрали. Нису излазили на улицу, гледали су иза прозора. Видјела сам како се завесе мичу. Нико не може тврдити да нису видели. Наравно да су нас видели. Било нас је преко хиљаду људи.

Затим смо стигли у двориште клаонице [место окупљања] и стајали тамо целу ноћ. Све је било дубоко у води. Била је то ужасна ноћ. То је био почетак. Био је то први пут да сам претучена. То је био високо рангирани СС официр, који је стајао на улазу. Према дворишту су водиле стрме степенице и људи се нису кретали довољно брзо. Зато ме је гурнуо и викнуо: Шта ти чекаш, трамвај? За тебе више никад неће бити трамваја.... Кратко након тога ... одузете су нам ствари....

II. Укрцавање на воз

Полазак транспорта је је био планиран за 09:30. Јевреји су стога доведени на рампу за укрцавање спремни да се укрцају у 4:00 ујутро. Међутим, *Reichsbahn* [немачка жељезница] није могао припремити воз тако рано, наводно због недостатка особља. Због тога ни укрцавање Јевреја није почело до 9:00 ујутро. Укрцавање Јевреја у вагоне је проведено у великој журби, јер је *Reichsbahn* инсистирао да воз мора кренути на време. Зато није изненадило што су неки вагони били претрпани (60-65 особа), док је у другима било само 35-40 путника. Ово је изазивало проблеме целим путем до Риге, са обзиром на то да су поједини Јевреји увек изнова покушавали да дођу у вагоне у којима је била мања гужва. Колико је време дозвољавало допуштао сам им, у неким случајевима, да праве измене, јер је, такође, било мајки које су биле одвојене од своје дјеце.
...Укрцавање на воз је завршено у 10:15 и воз је напустио Дизелдорф-Дерендорф станицу око 10:30....

У зору следећег јутра потјерани смо према рампи. Воз није био стигао. Било је оштра студен. Стајали смо тамо и стајали од 4 до 9 ујутро. Тада смо позвани и путовање је почело 11. децембра 1941.... Све нам је одузето. Неко од људи је упитао чувара, СС-овца, када воз долази. Извукли су кундак и тукли га толико дуго да је остао тамо на земљи. Није се укрцао на транспорт. Била је то наша прва смрт. То је био почетак....

III. Воз се креће

Схватио сам да вагон резервисан за чуваре није био постављен у средину, већ је био на крају воза, нпр. био је вагон број 21. Због поквареног система грејања притисак паре није могао досегнути последње вагоне композиције. Услед хладноће одећа одреда чувара се није осушила. (Падала је киша током целог транспорта). Стога сам се морао бавити са чуварима који нису могли испуњавати дужност због болести ... Заповедник транспорта није могао видети цели воз са своје позиције. Кад год би се воз зауставио, Јевреји су покушавали ступити у контакт са људима на жељезничким станицама, да пошаљу њихову пошту или да траже воде. Као резултат, морао сам поставити два чувара у један од вагона напред ...

Били смо у путничком вагону пре него што су почели користити вагоне. Толико смо били напуњени нисидрживо вруће. Поврх тога је укључено и грејање, што је било неопходно у другом вагону, у којем су била деца. Било грејања уопште. Умало су се смрзав

IV. Путовање

Стигли смо у Кониц у 11:10 [12. децембра]. [Залитер је желео регруписати вагоне тако да вагон чувара буде у средини композиције]. Ово је већ било договорено, али је онда управник станице изјавио да... то не би било могуће... рекао ми је да би воз требао одмах кренути. Регруписавање вагона би било немогуће... Понашање управника станице ми се чинило чудно па сам га обавестио да бих расправио то са његовим надређеним. Одговорио је да ја не бих био у могућности доћи до његових надређених. Он је имао своја наређења. Воз је морао кренути, јер су на путу била још два воза. Предложио је да преместим Јевреје из централног вагона у вагон другог разреда у којем су били чувари. Онда бих могао преместити моје чуваре у празан вагон. Мислим да би неко из виших ешалона требао обратити пажњу да се овај железничар обавести да пропадници немачке полиције требају бити третирани другачије од Јевреја. Имам утисак да је ово човек који још увек говори о 'тим јадним Јеврејима' и за којег је

Сећам се да смо патили од ужасне жеђи, Понели смо хлеба са собом, али је жеђ била ужасна. Сви у вагону су имали грозницу због ужасне врућине. Стигли смо у Инстербург, тачно на границу у земљу која је некад била Пољска. Тамо је воз стао. Врата су била отворена и било нам је дозвољено да сиђемо и прикупимо снега за пиће. Могли смо га пити када се отопио ...

Нисам изувала чизме, јер сам знала да их не бих могла поново обути на натечене ноге. Била сам једина која није имала грозницу и која је могла сићи са воза. Тако сам стављала што је могуће више снега у посуде и чак их додавала оближњим вагонима кроз прозоре. На крају рампе сам приметила поштанско сандуче. Припремила сам разгледницу за моје родитеље и написала им да би, када дође њихово време, требали понети само топле одеће. Разгледница је, у ствари, стигла до њих, као што ми је познаница касније рекла.

Путовали смо три дана и четири ноћи кроз Литванију. Била сам дубоко импресионирана сељачким кућама са сламнатим крововима. То је било нешто што нисмо били видели у Немачкој. Они су користили бунаре. У Немачкој смо имали текућу воду. Људи су били крај бунара у филцаним чизмама и

термин 'Јеврејин' потпуно непознат....

...У Тилситу: Тамо...вагон у којем су били чувари је стављен на почетак композиције и коначно су добили грејање. Чувари су изузетно ценили што су на топло... јер су њихове униформе биле мокре и коначно су их могли осушити.... У нормалним условима би вожња од овог места до Риге трајала четрнаест сати, али како су биле само једне трачнице, а наш воз био секундарног приоритета, путовање је често продужавано за дуже временске периоде....

овчијим кожама. Изгледали су тако јат. Мислила сам: „Мој Боже, ови Литванци су сви добри католици, ако овако изгледа њихов живот под њемачком окупацијом, каква ће бити судбина нас као Јевреја, као оних које депортују...“

IV. Завршетак путовања

...Стигли смо у Ригу у 21:50. Воз је задржан у станици сат и тридесет минута.... Воз је стајао тамо без грејања. Вани је температура била минус 12 степени.... У 1:45 ујутро смо уступили одговорност за воз и шест латвијских чувара су били задужени да га пазе. Пошто је била прошла поноћ, био је мрак и платформа је била прекривена дебелим слојем леда, било је одлучено да се Јевреји пребаце у гето у Сарнелу тек у недељу ујутро...

...У Риги живи отприлике 360,000 људи. Међу њима отприлике 35,000 Јевреја. Као и на другим местима, Јевреји су се веома истицали у послу. Након уласка немачке војске њихови дућани су затворени и одузети. Јевреји су затворени у гето ограђен бодљикавом жицом. У том периоду је било само око 2,500 мушкараца Јевреја, који су били навикли на рад. Преостали Јевреји су били кориштени негде друго или убијени од стране Латвијаца...Латвијци, колико ја могу рећи, су пријатељски расположени према Немачкој и много их говори њемачки...Њихова мржња је углавном усмерена ка Јеврејима. Зато су они, од момента ослобођења, играли важну улогу у елиминацији ових паразита. Међутим, чини се да им је чудно, како сам чуо од железничара, да Немачка доводи Јевреје у Латвију уместо да их елиминише у њиховој

У току ноћи воз је изненада стао. Нисмо имали идеју где се налазимо. У зору смо могли видјети знак са натписом Широтава. Где је Широтава? Шта је Широтава? Било је ужасно хладно. Око 10 ујутро смо чули псе да лају. Стигле су СС-трупе и опколиле воз. Врата су била отворена и почело је викање: напоље, напоље, брзо, брзо. Морали смо изаћи, а они који су остали последњи су морали очистити вагоне рукама. Није било алата. Морали смо стати у ред на рампи. Стигло је возило са неколико високих СС-официра. Изашли су из аута и сећам се да је један од њих почео викати: Поредајте се по петеро и одазите у гето. Човек по имену Мејер, који је био из Горта, малог села близу Дизелдорфа, је имао двоје дечака у наручју, два мала дечака, и упитао: Господине, да ли је гето много далеко? Уместо одговора официр је извадио штап ... и ударио га с њим по лицу. Пустило је немачког овчара, који је напао човека. Човек је пао на тло и два дечака такође. Кад је устао уста су му била крвава, а зуби поломљени. Ово је био наш први утисак о Латвијим о Риги, о Широтави Лед је био свугде.... Гето је био удаљен 20-25 km од Широтаве. Људи су бацали своје торбе. Латвијци не само да су гледали, они су плачкали. Чим је воз отишао, украли су све што је било на земљи. Затим смо прошли кроз предграђе и попели се на мало брдо. Тамо је онда била жељезна капија. Отворила се и ми смо били у гету.

www.yadvashem.org

Извор:

Архива Јад Вашема 0.2/1145.

Закључци:

- a) Снабдевеност залихама [за чуваре] је била добра и довољна.....
- b) Пиштољи и муниција који су обезбеђени су били довољни....
- c) Два рефлектора су добро послужила сврси....
- d) помоћ [немачког] Црвеног крста [немачким чуварима] је хвалевердна...
- e) Како би се Јевреји опскрбили водом, неопходно је да Гестапо ступи у контакт са Рајхсбаном и координише једносатно заустављање сваки дан на железничкој станици у Рајху. Обзиром на временски распоред Рајхсбан је био противан усклађивању са жељама команданта транспорта. Јевреји су обично на путу по 14 сати или више пре него што транспорт крене и попили су сво пиће које су понели са собом. Када им се не обезбеди вода током путовања, они покушавају, упркос забрани, да напусте воз на сваком могућем месту или траже од других да им додају воде.
- f) Такође је неопходно да Рајхсбан припреми возове бар 3-4 сата пре поласка, тако да укрцавање Јевреја и њихових ствари може бити изведено на уредан начин.
- g) Гестапо мора бити сигуран да је Рајхсбан поставио вагон за детаљман чувара у центар композиције.... Ово је неопходно за надгледање транспорта....
- h) Човек у чуварском воду ми није дао разлога за жалбу. Са изузетком чињенице да сам морао потакнути неке од њих да делују енергичније против Јевреја, који нису желели да слушају моја наређења, сви они су се понашали добро и добро испунили своју дужност. Није било инцидената о

Судбина Јевреја у Риги:

Немачка војска је ушла у Ригу 1 јула 1941. и била дочекана од многих сегмената латвијске популације због ослобађања од совјетске владавине. Масовна погубљења Јевреја из Риге су почела одмах након овога, уз сарадњу са локалним савановиштвом. Како се приближавао крај октобра 1941, успостављен је и гето. Одржан сарадом и око 30.000 латвијских Јевреја је згурано у његов мали простор. 30. новембра 1941 у Ригу је стигао први транспорт Јевреја из Немачке, а наредних месеци су следиле још 24 транспорта са укупно преко 25.000 Јевреја, од који је један био под стражом Записера и у коме се налазила Хилде Шерман. Хиљаде тих Јевреја је убијено по доласку, а остали су послати у концентрациони логор у региону. Око 15.000 је доведено у одвојен гето, који је био постављен уз гето за латвијске Јевреје. Немци су спроводили периодична масовна погубљења Јевреја из оба гета пуцајући у близини Румбули шума, до коначне ликвидације у децембру 1943. Међу Јеврејима који су погинули у Риги били су и супруг Хилде Шерман и многи чланови њене породице. Она је регистровала 26 имена у Јад Вашему, у Дворани Имена, где се сакупљају имена Јевреја који су страдали током холокауста.

Дефиниције

Дефиниција одговорности – Зависност исхода догађаја од делатности неке личности или установе. Утврђује се као објективна и субјективна, што је више правна него психолошка категорија. Предмет је судског вештачења, као осећај неодговорности и степен неурачунљивости.

(Психолошки речник)

Дефиниција неодговорности – одсуство осећања зависности исхода догађаја од сопственог учешћа у њима, безбрижност у погледу исхода своје улоге. Претпоставља се објективно постојећа релација одговорности као и могућност увиђања те релације. Стварни однос и дефинисана субјективна стања регулисани су правним прописима и обичајним правом. Степен одговорности у случајевима судских спорова утврђује се посебним вештачењем.

(Психолошки речник)

СТЕРЕОТИПИ – једнообразно виђење социјалних појава или других људи; упрошћена прекогнитивна схватања која омогућавају разумевање иначе сложене стварности. У најширем значењу, стереотип означава укалупљеност, типично и просечно понашање, оно што је уобичајено, једнолично. Израз је настао у међуратном периоду са развојем расних, етничких и социјалних нетрпељивости. Указује на поједностављену представу о другима, обично са предрасудама, што ствара нереалну социјалну перцепцију. То је друштвено понашање повезано са предрасудама и дискриминацијом према посебним групама – етничким, мањинским, полним, девијантним. Особине стереотипа су:

1. Људи се категоришу по врло видљивим, истакнутим особинама као што су раса, пол, националност, физички изглед.
2. Свим члановима те категорије или друштвене групе приписује се поседовање истих особина.
3. Било којем појединцу, за кога се претпоставља, да припада тој групи, приписује се поседовање тих стереотипних особина.

(Социолошки и Психолошки речник)

ПРЕДРАСУДЕ – Предрасуде представљају лоше мишљење о другима без довољног оправдања тј. исказивање неоправдано негативних ставова према појединцу или групи. Шире, предрасуда је одбојан или непријатељски став према некој особи која припада одређеној групи, једноставно због тога што она припада тој групи, па се зато претпоставља да има негативне особине које се тој групи приписују. Она погађа појединца зато што припада одређеној групи и сведочи о постојању групне нетрпељивости. Овакви ставови не воде рачуна о индивидуалним разликама и не праве разлику између појединих припадника одређене групе. Друштвена функција предрасуде је да оснажи групну солидарност у односу на другу (националну, верску или расну) групу. У пракси, оне доводе до оцрњавања и оговарања припадника друге групе, избегавања социјалног контакта, дискриминације, физичких напада на припаднике друге групе и физичког истребљења целе групе.

(Социолошки речник)

ДИСКРИМИНАЦИЈА – је облик практичног деловања под утицајем или на основу предрасуда. Она обухвата низ мера које се предузимају против припадника неке друштвене групе да би се истакао њихов мање вредан положај у друштву. UNESCO је сачинио листу облика дискриминације међу којима су најчешће полна, расна, етничка, верска и дискриминација на основу политичких уверења. У пракси, она може представљати одбацивање, јавно испољавање негативних осећања према припадницима група или поступање према људима на неправедан и омаловажавајући начин само због припадности одређеној друштвеној групи. Такође, може водити ка активном испољавању разних облика насиља како на појединачном тако и на институционалном и државном нивоу.

(Социолошки речник)

ХОЛОКАУСТ – је термин који означава убиство око шест милиона Јевреја, које су, из идеолошких разлога, извршили нацисти и њихови колаборационисти. Између немачке инвазије на Совјетски Савез у лето 1941. године и краја рата у Европи у мају 1945. године, нацистичка Немачка и њени саучесници тежили су да убију сваког Јевреја под њиховом доминацијом. Пошто је нацистичка дискриминација Јевреја почела са Хитлеровим доласком на власт у јануару 1933. године, многи историчари сматрају ово почетком ере Холокауста. Јевреји нису били једине жртве Хитлеровог режима али су били једина група коју су нацисти тежили да униште у потпуности.

ФАШИЗАМ – појам који означава ауторитарне покрете и системе са шовинистичком, расистичком, антилибералном и антикомунистичком идеологијом, различитим уделом антисемитских и романтичарских садржаја и особеном милитантном политичком културом који се јављају од Првог светског рата до данас унутар капитализма и друштава у транзицији. Најважнији узрок настанка ових покрета је социоекономска криза, која је код разноликих средњих слојева изазивала осећај несигурности и угрожености од крупног капитала, с једне, и социјалистичке претње са друге стране. Нагло оживљавање искључивог шовинизма и десног екстремизма у бившим социјалистичким режимима после 1990. је резултат вакуума вред-

Основни појмови

ности, економске кризе, међунационалних сукоба и рата. У зависности од поимања угрожености нације фашизира се етноцентрично народњаштво. Водеће начело сваког десног екстремизма је хијерархијски структурисана и етнички чиста национална држава. Код етницизованог мишљења главни непријатељи су космополитизам, мондијализам и интернационализам а нормализација фашизма је неосетно ношена слепим патриотизмом који није кадар да разликује родољубље од злочина.

КСЕНОФОБИЈА – Страх од странаца, односно непријатељско држање према странцима или према члановима одређених поткултура. Она произилази из чињенице да се страним људима приписују, пре свега, негативна људска обележја. Ксенофобија је често израз етноцентризма и става да је властита култура супериорнија у односу на остале. Повезана је са нативизмом и еугеником.

НАЦИОНАЛИЗАМ – Под овим појмом може се подразумевати свест о националној припадности и нормално, позитивно осећање. Међутим, национализам има и друго значење, негативни предзнак, идеологија која садржи исказе о величању сопствене нације и крајњем ниподаштавању других нација. Сопствена нација је „изабрана”, „небеска” има посебну мисију јер поседује више вредности и зато има више права. Понекад национализам наступа под именом демократског антиауторитарног покрета, понекад као средство мобилизације за вођење ратова против других нација, може послужити обезбеђивању унутрашњег јединства или сецесије неке територије.

РАСИЗАМ – залаже се за чистоту расе – наука о расама – идеја о чистоти расе односно о чистоти крви. Ова теорија означава схватање да су људске способности одређене расном припадношћу, да су у том смислу различите расе међусобно хијерархијски распоређене, из чега логично произилази и да је једна раса супериорна у односу на све остале. Расистичким теоријама се оправдавају конкретне активности појединаца, а понекад и политика друштва, које представљају потчињавање и тлачење припадника одређених расних скупина. Расизам је један од најтежих облика етноцентризма.

ШОВИНИЗАМ – Овај појам подразумева осећај или свест о надмоћности припадника стварних или тобожњих група, колектива или заједница. Он неизоставно имплицира инфериорност других – наши важе за боље, вредније, узвишеније, лепше. Други су мање вредни, лошији, недостојнији, ружнији. Ово је такође и врста националног осећања које прераста у политичку идеологију шовинизма и изражава се кроз доминацију једне нације над другом, у националној искључивости, мржњи, националној изолованости и националном ширењу на рачун друге нације. Настаје као тежња за окупљањем у затворену групу и у друштвима у којима доминирају процеси модернизације, индустријализације и стварања тржишта. Ширењу шовинизма погодују затвореност тржишта у националне оквире, неразвијеност економије, традиција, политичка манипулација, низак образовни ниво и непросвећеност.

ЛИТЕРАТУРА

1. СОЦИОЛОШКИ РЕЧНИК, Аљоша Мимица, Марија Богдановић, Завод за уџбенике, Београд, 2007.
2. ПСИХОЛОШКИ РЕЧНИК, Драган Крстић, Вук Караџић, Београд, 1988.
3. НЕМАЧКИ РАТНИ ПЛАКАТ У СРБИЈИ 1941–1944, Коста Николић, Бонарт, Нова Пазова, 2000.
4. THE AUSCHWITZ ALBUM The Story of a Transport

СКЕЧ

ПРВИ ВОДИТЕЉ (обраћа се учесницима): У наредном кораку разговараћемо о ратним злочинима у Србији, пошто се данашња тема не односи само на Јевреје.

ДРУГИ ВОДИТЕЉ (изненађено): Само мало! Откуд сад то? Нисмо се тако договорили!

ПРВИ: Мислила сам да би било добро, јер је у вези са нашом темом.

ДРУГИ (подругљиво): Ти ми нешто много мислиш и организујеш, а да изведеш радионицу, то не умеш! „Лепо, мило моје”, само би да командује!

ПРВИ (непријатно јој је јер их учесници посматрају, па покушава да га умири) : Добро, извини, немој одмах да се љутиш, само сам дала пример кад већ разговарамо о томе.

ДРУГИ (још енергичније): Како баш тај пример да даш?! Зар ти нисам већ милион пута објаснио разлику између ратних злочина, геноцида и Холокауста, бисерко!!! Све сте ви исте, дуга коса, кратка памет – хајде сад ти мени, молим те, објасни, разлику између депилације и ондулације?!

ПРВИ: Добро, умири се, не примећујеш да ме вређаш! Али, нећемо сад о томе, на послу смо, видиш да нас људи гледају!

КРАЈ

НАПОМЕНА: Након скеча водитељи видно показују да су одглумили непријатну ситуацију (загрле се), како би пример провокације, насилничког понашања, дискриминације, предрасуда и вређања ставили у активни оквир, где су, поред учесника у новонасталој, изненадној и наоко непланираној свађи, присутни и посматрачи. Започиње кратка дискусија (коментар) о виђеном управо из позиције **посматрача** (у овом случају су то учесници радионице).